

Sümei György

OLTVÁNYI (ÁRTINGER) IMRE (1893–1963)

Pátzay Pál rövid jellemzése szerint „dr. Oltványi Imre a Jelzálog Hitelbank igazgatója volt. Kitűnő francia nyelvtudása okán, mert az elnök, úgy emlékszem, csak franciául tudott. Feleségül vette dr. Rózsa Miklós leányát. Rózsa az akkori ‘haladó’ művészet szervezője és hírlapi hirdetője volt. Oltványi e révén a művészekkel közeli barátságba került. Jelentékeny szerepe volt abban, hogy műgyűjtőket és a művészeket társaságába vonja. Ő maga is műgyűjtő volt.”¹ Bernáth Aurél a Gresham-körrel, azasztaltársaságukról szólva élesebben fogalmazott vele kapcsolatban: „A szót rendszerint Oltványi Imre vitte, az egyensúlyzavarig feszített tetterő és maga a fékezhetetlen érvényesülési vágy. Valóban sokoldalú képességekkel rendelkezett. Az első világháborúban fogságba, Szibériába került, s ott négy év alatt jól megtanult oroszul, angolul és franciául. Hazatérve befejezte jogi tanulmányait, és a közgazdasági életben talál elhelyezkedést. Rövid pár év alatt a Magyar Jelzálog- és Hitelbank igazgatója lesz. Közben Rózsa Miklós lányát vette el feleségül, így a művészettel és a művész-társadalommal is szoros kapcsolatba került.”² Az Oltványi életműnek a fentiekben fölrajzolt sarkpontjait figyelembe véve jogosan fölmerülhet a kérdés, hogy e sok tevékenységű értelmiséginél³ milyenek a tevékenységi arányok, mikor, milyen mértékben kerül előtérbe az egyik vagy másik foglalkozási ág. Életrajzából mindez kiderülhet. Összességében mégis az rögzíthető, hogy polgári foglalkozásával párhuzamosan vált kiállításszervezővé, művészeti íróvá, szerkesztővé az 1930-as évek elejétől, majd 1945 után a politikai-közéleti tevékenysége került előtérbe, amit a nyugdíjazása előtti intézményvezetői (Magyar Nemzeti Múzeum, Szépművészeti Múzeum) periódusa zár le.

Oltványi Imre művészettörténeti fölkészültségéről, művészeti írói tevékenységéhez kapcsolódó tájékozódási képességéről kevés megbízható adat áll rendelkezésre. Kéziratban, a hagyatékában megmaradt verseiből és az első világháborús naplójából kitetszik, hogy eredendően talán művésznek, költőnek, poétának készülhetett. A késő szecesszió kissé szenvelgő, spleenes attitűdje kialakuló személyiségét is megé-

¹ Pátzay Pál autográf kézírata, 1976. szeptember 26. (Magántulajdon)

² Bernáth Aurél: *A múzsa udvarában*. Budapest, 1967. 53–58. (A Gresham-kör)

³ Ortutay Gyula jellemzése szerint: „Nemcsak a magyar képzőművészet egyik legönzetlenebb híve, szerelmese és szervezője volt – az irodalomé éppen úgy, mint a kritikáé, a színházak, koncertek éppúgy vonzották, mint a filozófusok művei, a közgazdasági elméletek. A politika elvi, elméleti kérdései éppúgy foglalkoztatták, mint eleven, mindennapi gyakorlata”. Ortutay Gyula: Oltványi Imre temetésén. *Oltványi Imre emlékkiállítás*. Szerk. Solymos Ede. Baja, 1963. 5–7.

rintette. Ehhez nyilvánvalóan tápláló háttérként szolgált fiatalkori újságírói tevékenysége, amely föltétlen összeköttetést, sőt, bejárást biztosított számára a művészvilágba. Pesti bölcsészként Szabó Lőrincsel járt együtt Riedl Frigyes Verlaine-szemináriumára,⁴ és az ifjú költőt bátorította a Babitscsal történő, a *Nyugat*ban való megjelenés reményét adó találkozásra:

Versek égtek a zsebemben. Ez, az
látta már őket, ifjúság, s igaz,
hogy tetszettek, de én féltem. „Csak a
Nyugatba, kolléga úr!” „Csak oda!”,
bólintottam. „Harasó! Öregem,
boldogan közlik: Babits maga sem
rímel különbül!”⁵

A Babitscsal történt találkozását, s a hozzá való meghívását így rögzítette Szabó Lőrinc:

„Voltál nála?” Pontosan, józanon
beszámoltam. Bátyuska kacagott:
„Harasó! Hölgyek, Lőrinc befutott!”⁶

Oltványi hallgatott, hallgathatott művészettörténeti előadásokat is a pesti egyetemen, s nyilván hamar kialakulhatott érdeklődése a múzeumok, friss kiállítások iránt. Tájékozódása irányulásában, ízlése kialakulásában és a kortársi képzőművészeti életbe való bevezetésében⁷ meghatározó szerepe lehetett apósának, a modern művészet fontos istápolójának, Rózsa Miklósnak⁸ (Oltványi 1923-ban vette feleségül leányát Rózsa Lilliant).

⁴ Szabó Lőrinc: Verlaine a szemináriumban. *Szabó Lőrinc összes versei*. Sajtó alá rend. Kabdebó Lóránt. Budapest, 2003. II.: 142.

⁵ Szabó Lőrinc: Vers és szorongás. Uo., 143.

⁶ Szabó Lőrinc: Vissza, és mégis. Uo., 147–148., továbbá az „*Akkor hát szerdán...*” című vers, uo., 147. A hallgatótársainál idősebb, orosz fogságból hazatérő Oltványinak a „Bátyuska” becenevét használta Szabó Lőrinc, és a „harasó” kifejezéssel is őt jellemzi. Kapcsolatukról: *Érlelő diákevek. Napló, levelek, dokumentumok, versek Szabó Lőrinc pályakezdésének éveiből, emlékezők az 1915–1920-as évekről*. Sajtó alá rend. Kabdebó Lóránt. Budapest, 1979. 134., 162., 169., 186., 193., 205.

⁷ Elsőként a Képzőművészek Új Társasága munkájába kapcsolódhatott be. „Szívvel-lélekkel csatlakozik a KUT mozgalmához. Ő fedezi egy ideig a KUT folyóirat anyagi terheit. Ezeket ugyan ránk, festőkre áthárította, de úgy, hogy képekkel fizethettünk. Főleg így keletkezett az ő szép és tekintélyes magángyűjteménye”. Bernáth 1967. i. m. 54.

⁸ Lyka Károly: Előszó. In: Rózsa Miklós: *A magyar impresszionista festészet*. Budapest 1914.; *Új színen. Rózsa Miklós és művészönarckép-gyűjteménye 1932–1943*. Kiállítási katalógus/MNG. Szerk. Veszprémi Nóra. Budapest, 2007.; *A Művészház 1909–1914. Modern kiállítások Budapesten*. Kiállítási

1. Pécsei József: Oltványi Imre, 1930-as évek második fele. © Magántulajdon.

Oltványi első, Egry József művészetéről szóló publikációjának a megjelenése és a házasságkötése között nyolc év telt el. Ez Oltványi sikeres banki pályakezdésének, politikai pályaindulásának és családalapításának az időszaka. Művészeti kapcsolatai,

katalógus/MNG. Szerk. Gömörý Judit, Veszprémi Nóra. Budapest, 2009.; Kopócsy Anna: *Képzőművészek Új Társasága (1924–1950)*. Budapest, 2015.

személyes kontaktusai is ezidőtt, nyilvánvalóan Rózsa Miklós mellett erősödtek meg, beilleszkedve az ő társaságába. Újságíróskodásáról ugyan azt vallotta később: „fiatal koromban, [...] ábrándozásaimban folyton írók és festők között éltem”,⁹ de a képzőművészeteket ismerni, megismerni, vagy ugyanerről értő módon írni – egymástól nagy távolságra eső dolgok. A banki beosztásokban lépcsőről lépésre fölfelé haladó tisztviselő, a politizáló, műgyűjtésbe kezdő Oltványi azonban messzemenően ambicionálhatta bekapcsolódását a művészeti életbe és az írásba. Rózsa Miklós segítő támogatása, szakmai biztatása s kapcsolatrendszere nélkül valószínűleg nem lett volna lehetősége erre. Oltványi be is vallotta ezt: „Művészeti felfogásom kialakulásában Rózsa Miklóson kívül Réti Istvánnak köszönhetek a legtöbbet”.¹⁰ S tegyük hozzá: továbbá a Gresham-körnek,¹¹ annak a baráti- és asztaltársaságnak, amely a KUT-összejövetelek után együtt maradókból (először a Dunakorzóban, majd a Gresham kávéházban) bővült Oltványi 50. születésnapjára, az 1943-ban készített fénykép-tabló szerint huszonnyolc főre.¹²

Rózsa Miklós szakmai háttérrel biztosított lehetett számára arra is, hogy nem lép ingoványos, bizonytalan talajra. Igaz, az 1910-es évek forrongó avantgárdja meghűlt, a katolikus neobarokk időszaka ez, a bethleni konszolidáció ideje, Horthy első évtizede, az 1920-as évek Magyarország. A fölfedező, kockázatvállaló Rózsa és Oltványi között generációs és ízlés-, valamint habitusbéli különbségek is adódtak. Rózsa fölfedező, bemutató, mindig újat létesítő szervező volt, míg Oltványt inkább a már visszaigazolt, ismertté vált értékek vonzották. Az ő célja nem az új művészeti értékek föltáró bemutatása, úttörő fölfedezése volt, hanem a konzerválás, ismert értékek propagálása. Írói és szerkesztői munkássága persze nem nélkülözhetette a kockázatvállaló magatartást, a fölfedezést, a merész kiállást sem. Különösen így van ez a *Magyar Művészet* szerkesztői munkájával. (A lap az erősen jobbra tolódó politikai hangulatban és hisztériakeltésben jutott el az 1938. december végi megszűnéséig, amikor is a folyóirat kiadási engedélyét nem hosszabbították meg.)

Oltványi művészeti írói magatartása, fölkészültsége, a jól tájékozott értelmiségi attitűdje nyomon kísérhető az írásaiban. S általánosan elmondható az is, hogy a művelt, sokat és több nyelven olvasó-író polgár alapmagatartása a meghatározó. A művészetet ünnepnek, a lélek ünnepének tartja, a pihenés széppé, harmonikussá tételére a legalkalmasabb eszköznek. Olyannak, ami a hétköznapi hajszoltságból kiemeli az embert. A mire való a művészet kérdésre Oltványi jellemző válasza: „amit a művészettől elvárhatsz: az élet szebbikását.”¹³

⁹ A hetvenéves Réti István. *Jelenkor*, 5, 1943, 1. (január 1.) 6–7. – újra közölve: Oltványi Imre: *Művészeti krónika. Összegyűjtött képzőművészeti írások*. Sajtó alá rend. Sümei György. Budapest, 1991. 107–110. – az idézet: 109. [a továbbiakban ennek a kiadásnak oldalszámaira hivatkozom]

¹⁰ Uo., 109.

¹¹ Genthon István a Gresham-körrel és Wertheimer Klára a Gresham-körrel. *Enigma*, 28. 2021. No 106. 104–109.

¹² Sümei György: Oltványi Imre mint gyűjteményalapító és műgyűjtő. *Tanulmányok Zádor Anna 90. születésnapjára. Ars Hungarica*, 22. 1994. XXXIX. t.

Legelső, nyomtatásban megjelent művészeti írásában Oltványi kísérletet tesz a remekmű megfogalmazására, így: „A művészi alkotás összhangzatos és összefoglaló eredménye a remekmű, amely egyetlen lehetséges és végleges megfogalmazása egy adott koron belül a jelenségekről vagy dolgokról való művészi felfogásnak.”¹⁴ Későbbi írásaiban is figyel erre, mindig fontos műveket és alkotókat igyekszik ismertetni. Ezt az elvet az *Ars Hungarica* könyvsorozat szerkesztőjeként is törekszik betartani. A Genthon István szerkesztéséből átvett munkának Oltványi azt a határozott célt szabta, hogy szükséges „a sorozatot monografikus magyar művészettörténeté [...] fejleszteni”, továbbá azt, „hogy elsősorban az élő művészekkel foglalkoznak”. S hogy a szerkesztő-válogató Oltványi számára kik fontosak az élő művészetből? Erre a kérdésre ugyanezen ismertetőjében válaszol. Úgy értékeli, hogy az 1930-as évek elején végbement „az a nyilvánvaló értékátalakulás, amely Berény, Szőnyiék nemzedékét mostanában az élre emelte”.¹⁵ Így valójában elhatárolódik az emigrációban élő, avagy lassan hazaszivárgó avantgárd alkotóktól (Kassáktól Mattis Teutsch Jánosig) és a római iskola művészeitől is (Aba-Nováktól Patkó Károlyig). Ez utóbbiakkal bizonyos átfedések azonban lehetnek, mivel néhány római ösztöndíjas a Gresham-körnek is aktív tagja volt,¹⁶ azonban nem ők képezték a római iskola fő sodrát. Oltványi a posztnagybányai, és az École de Paris igazodású/szellemiségű alkotókból választott, ám megvoltak érdeklődésének is a határai. Mivel szorosan kötődött a Greshamhoz, ami attól bármely irányban eltért, neki az már kevésbé tetszett. S hogy ezen az idő előrehaladtával kényszerült valamiképpen szerkesztőként változtatni, annak az is oka lehet többek között, hogy a kiválasztott generáció számottevő alkotói, vezető művészegyeniségei csak kis számban jelentkeztek. Persze kortársi generációja elé is tekint a szerkesztő, sőt a honfoglalás kori magyar művészetről is közöl összefoglalót a Bisztrai Farkas Ferenc által kiadott, igényes, művészi megformálású¹⁷ sorozatban.¹⁸

¹³ Oltványi Imre: A rejtett szépségek mestere: Ferenczy Károly. *Jelenkor*, 2, 1940, 21. (november 1.) 11. p. – újra közölve: Oltványi 1991. i. m. 92–93. – az idézet: 93.

¹⁴ Oltványi Imre: Egry József. *Uj Szin*, 1, 1931, 1. 3–11. – újra közölve: Oltványi 1991. i. m. 7–11. – az idézet: 7.

¹⁵ Az *Ars Hungarica* sorozatra vonatkozó idézetek egy helyről valók: Sámán András [Oltványi Imre]: *Ars Hungarica. Magyar Írás*, 3, 1934, 5. 115–120. – újra közölve: Oltványi 1991. 16–19. – az idézet: 17.

¹⁶ Pl.: Bartha László, Barcsay Jenő, Szőnyi István, Pátzay Pál, Vilt Tibor. Ld.: P. Szücs Julianna: *A római iskola*. Budapest, 1987. 123–124.

¹⁷ Farkas Judit: *Ars Hungarica*. Bisztrai Farkas Ferenc és a két világháború közötti művészeti könyvkiadás. „Aki nem ír, hanem ír”. *Bisztrai Farkas Ferenc emlékezete*. Tanulmányok, visszaemlékezések, dokumentumok. Szerk. Farkas Judit. Budapest, 2007. 17., 24–82.

¹⁸ Az *Ars Hungarica* sorozat megjelent kötetei: Genthon István: *Bernáth Aurél*. Budapest, 1932.; Ártinger Imre: *Egry József*. Budapest, 1932.; Fenyő Iván: *Szőnyi István*. Budapest, 1934.; Tolnai Károly: *Ferenczy Noémi*. Budapest, 1934.; Farkas Zoltán: *Medgyessy Ferenc*. Budapest, 1934.; Ártinger Imre: *Derkovits Gyula*. Budapest, 1934.; Kállai Ernő: *Czóbel Béla*. Budapest, 1934.; Nyilas-Kolb Jenő: *Farkas István*. Budapest, 1935.; Körmendi András: *Kernstok Károly*. Budapest, 1936.; Gombosi György: *Beck Ö. Fülöp*. Budapest, 1938.; Fettich Nándor: *A honfoglaló magyarság művészete*. Budapest, 1935.

2. A Gresham-asztaltársaság, 1943. © Oltványi Noémi.

Furcsának tartható Oltványi önjellemzése, az a mód, ahogyan saját Egry-könyvét aposztrofálja: „Írása (mármint a sajátjáé) eléggé újszerű kísérlet a magyar művészeti irodalomban. Egyrészt fogalmi nyelvre akarja fordítani a festészet sui generis tartalmát és nyelvét, másrészt [...] Egry pszichikumából kívánja levezetni művészetének sajátságait”. Ő az egész *Ars Hungarica* sorozatot¹⁹ kísérletnek fogja föl, s abban reménykedik, hogy „talán a sorozat munkatársainak együttműködése megteremti azt a képzőművészeti esszényelvet, amelynek egyértelműsége alkalmas lesz arra, hogy a művészeti tanulmányok a nagyközönség részére is legalább olyan hozzáférhetőek legyenek, mint az irodalmiak.”²⁰ Szimpatikus és fontos célkitűzése a képzőművészeti esszényelv megteremtésére való törekvés. Az elv azonban idealisztikus, mivel nem teremtdőött meg a vágyott, sajátos képzőművészeti esszéstílus – ahogyan ekkoriban a magyar irodalmi esszé az első virágkorát élte Bálint György, Németh László, Cs. Szabó László, Szerb Antal és mások munkáiban –, és a pár ezres megjelenésű *Ars Hungarica* kötetek természetesen nem a nagyközönséghez, hanem elsősorban a szűkebb szakmához jutottak el. Összességében művészettörténeti jelentőségű a sorozat megjelentetése. Az 1930-as évtizedben első vonalbeli művészet-

¹⁹ Sodics Dominika: Az *Ars Hungarica*-könyvsorozat (1932–1938) és a Gresham-kör 1. *Enigma*, 28. 2021. No 106. 110–159.

²⁰ Oltványi 1991. i. m. 18.

történészek által bemutatott erősödő, a hazai festészettörténetben kulcsszerephez jutó életműveket tárt a nyilvánosság elé. Művészettörténeti értékelése szerint az *Ars Hungarica* a „korszak legjelentősebb művészeti könyvsorozata.”²¹ Az egyes kötetekről megjelent könyvismertetések természetesen árnyaltabb képet mutatnak.

Oltványi művészeti írói érdeklődésének centrumába elsősorban Egry József és Derkovits Gyula életműve tartozott, róluk írta az első könyv formában megjelent összefoglalót. Az Egry-könyvről megjelent ismertető²² a szerzőt új szereplőként üdvözlük a művészeti irodalomban, s az elismerés, a csodálkozó elutasítás, Egry bemutatása hiányosságainak a felsorolása egyaránt megjelenik. A *Diárium* recenzense szerint Egryről Oltványi „írt okos, lelkes tanulmányt”, s a festőt „elmélyedő elemzéssel közel is hozva az olvasóhoz.”²³ Nyilas-Kolb Jenő szerint Egry „egyhúrú» művészetét tárgyilagosan próbálja elemezni.”²⁴ Elek Artúr szerint Oltványinak „általában a magyarázás a célja. [...] Kár, hogy előadásának a módja a kelleténél elvontabb és spekulatívabb.”²⁵ Ybl Ervin szerint „agyonanalizálja Egry Józsefet, azok számára is megoldhatatlan rejtély lesz a művész, akik előtt a fénynek, ragyogásnak ez a költészet őszinte hitvallástétel volt. Az ilyen monográfiák ahelyett, hogy közelebb hoznák, az értetlenség homályába merítik a művészt.”²⁶ Ybl véleménye konvergál Fülep Lajoséval, aki az Oltványi által neki küldött könyvet levélben köszöni meg. „Az Ön érkekezése jó nyomon jár, csak azt hiszem, nem megy egészen végig ezen a nyomon. Nézetem szerint, amit Ön E.[gry] líraiságának nevez, inkább csak látszata valaminek, ami mélyebben fekszik: valami kozmikus szemléletnek, amely nem fér el a szükségképp mindig töredékes képformában, s ennek a szemléletnek vehiculuma egyfelől a fény, másfelől az adequat nyílt képforma.”²⁷

A Derkovits-kötet fogadtatása már valamivel elismerőbb volt, mint az Egryé, s ebbe talán belejátszhatott a könyv megjelenése előtt fiatalon meghalt festő tragikus sorsa iránti fokozott együttérzés is. A könyvismertetők egy része már esszéről ír, s elismeri Oltványi lélekelemző képességét („Ártinger tökéletes biztonsággal dolgozik a lélekelemzés és az esztétika legfinomabb eszközeivel”). Boros Mihály szerint a könyv megjelenése „művészi élmény, mesteri írás”. Farkas Zoltán úgy értékeli, hogy az „első méltó igazságszolgáltatás, mely a szerencsétlen művésznak kijutott”. Ybl Ervin itt is kritikusabb hangjában már az elismerés is megjelenik: „Derkovits jellemző festői sajátosságainak markánsabb kiemelése, a szörszálhasogató művészeti elemzés mérséklése mindenesetre előnyére vált volna a

²¹ *Magyar művészet 1919-1945.* Szerk. Kontha Sándor. Budapest, 1985. I.: 156.

²² Ld.: Bibliográfia.

²³ Két művészeti könyv [Egry József, Bernáth Aurél]. *Diárium*, 3, 1933, 5/6. 148-149.

²⁴ Nyilas Jenő: Genthon István: Bernáth Aurél (33 képpel) – Ártinger Imre: Egry József (33 képpel). Budapest, 1932: Bisztrai Farkas Ferenc kiadása. *Ars Hungarica* I. és II. kötet. *Magyar Művészet*, 9, 1933, 3. [96.]

²⁵ [Elek Artúr]: *Ars Hungarica. Ujság*, 1932. december 24. (289. sz.) 6.

²⁶ (Y. E.) [Ybl Ervin]: (Művészeti monográfiák). *Budapesti Hírlap*, 1932. december 31. (294. sz.) 9.

²⁷ Fülep Lajos levelezése III. 1931-1938. Sajtó alá rend. F. Csanak Dóra. Budapest, 1995. 150-151.

3. Oltványi Imre a *Politika* c. lap
főszerkesztője, karikatúra, *Politika*,
1947. július 5. 2.

különben értékes füzetnek”.²⁸ Derkovits nagymonográfusa, Körner Éva értékelése szerint: „Artinger érdeme, hogy a magyar politikai és szellemi életben, válságos időpontban kiállt egy olyan művészért, akinek esztétikai értékei összefonódtak az akkor már nagyon tagadott szociális állásfoglalással. [...] Megértően méltatta, indokoltnak tekintette a Derkovits-mű társadalomkritikáját.”²⁹

A képzőművészeti esszényelv kialakítására való törekvést önmagára nézve is kötelezőnek érezte. Ezen akarat, tudatosság jegyében igyekezett sajátos fogalmakat használni, elmozdulni egyéni terminológia kialakítása felé. Felemás eredménnyel, mert semmiféle szakmai visszhangra nem talált a kísérlete, ami úgy is hathat bizonyos szempontból,

mint a túlesztétizálás terméke. Írásaiban találunk példát, példákat az öncélú, önmagáért való (nyugodtan hozzátehetjük: riasztó) esztétizálásra: „Erőtéljes, tágtüdejű lélegzésük van a festményeknek: cselekvően kapcsolódtak az életbe.”³⁰ Az egyénien használt fogalmak egyike-másika szócsinálmánynak hat, pl. a Pátzay szobraival kapcsolatban emlegetett, de részletesebben, fogalmilag meg nem határozott „részarány”, „célszobrászat”, „stílkritika” fogalmak a szöveg fölött lebegnek. Mert a „részarány” lehetne a részeknek az egészhez való viszonya, egy méret-arány viszonyrendszerben. De Oltványi inkább misztifikálja a fogalmat, így: „A vasszigorú részarány zártsága, az újuló léptékek izgató játéka bonthatatlan összefüggést teremt, és alkalmat ad a szobrász formai kézírásának érvényesülésére akkor is, amikor csak egy művészi gondolat hevenyebb lejegyzéséről van szó.”³¹ Pátzayról írta még: „Ez az ízléses képírás teszi egyik fő értékét a *Fésülködő nő*nek, amelyen a részarányosság pompásan fékezi a szobor zökkenő ritmikáját”. Oltványi igen impulzív, lázasan lelkesedő³² s nagy

²⁸ A Derkovits-könyv sajtóvisszhangja egybegyűjtve: Oltványi-Artinger Imre: *Derkovits Gyula*. 2. kiad. Előszó: Körner Éva. Szombathely, 1994. 71–87.

²⁹ Uo., 3–9.

³⁰ Oltványi-Artinger Imre: Berény Róbert legújabb képei. *Berény Róbert festőművész gyűjteményes kiállítása*. Kiállítási katalógus/Fränk. Budapest, 1937. 1–7. – újra közölve: Oltványi 1991. i. m. 70–71. – az idézet: 71.

³¹ Oltványi-Artinger Imre: Pátzay Pál művészete. Kézirat, 1938. második fele – MI Adattár, ltsz.: MKCS-C-I-152.

³² „Amikor úgy vélte, hogy eleget tud a művészettörténetből, azonnal egy Brueghel-monográfiába

teherbírással dolgozni, szervezni tudó egyénisége túlzásaihoz sorolhatjuk az efféle részleteket. Írásai előkészítéséhez a művészről való alapos és részletes tájékozódása érdekében gyakran kért önéletrajzot az alkotóktól, amelyeket azután a fogalmazásában hasznosított (Kádár Béla,³³ Vilt Tibor³⁴ stb.).

Oltványi művészeti írói érdeklődésének centrumában - természetesen Egry és Derkovits mellett - a KUT és a Gresham-kör tagjainak a munkássága állt. Az 1930-as évek második felében ez a fajta esztétikai meggyőződés erősen különbözött a hivatalos irányzatoktól, a kormány támogatta műcsarnokiaktól, a római iskolától és az 1944 tavaszáig, a nyilas hatalomátvételig folyamatosan erősödő német művészeti befolyástól. Nála is föllelhetünk egyfajta visszavágyódást a Trianon előtti Magyarországra: „A magyar nemzet sem adta fel - s nem adja fel ma sem - reményét a nagy nemzeti föltámadásnak.”³⁵ Kísérletet tett a magyar festészet nemzeti sajátosságainak megfogalmazására: „Nemzeti sajátosságaink: a szín mindenek felett való uralkodó szerepe a forma fölött, az érzékletességet lágyan kendőző érzelmesség, a természethez való hűséges simulás, a képzeletnek a szerkesztés szigorú logikája felett való uralma, a festői harmóniák lírája.”³⁶

Gerevich Tibornak a római iskola kizárólagosságára törekvő, másokat elutasító magatartását - Rippl-Rónairól értekezve - kifogásolta Oltványi. Állítása szerint „egy kassai előadásában 'blöff'-nek minősítette Rippl-Rónai József művészetét.”³⁷ Főlemlíti Gerevichről „az ún. 'római iskola' iránti apasági érzetét, [...] a Párizssal szemben gyakorta kimutatott ellenszenvét”, a „Róma-Párizs ellentét kiélezését”. Megnevezi „kisebb tehetségű tanítványait”, az őket aposztrofáló kifejezéseiből maró gúny árad: „inaskáinak”, „epigonjainak”, „aprószeneteknek”, sőt, „Gerevich-boyoknak” nevezi őket. Kifogásolja, hogy Nagy Zoltán „hírhedt könyvében” Rippl-Rónainak „egy semmitmondó oldalt szentelt”.³⁸ Balás-Piri László német nyelvű összefoglalójából kiemeli, hogy a szerző „hiányolja Rippl-Rónaiban a nemzeti összetartozás mély érzését.” A korabeli Rippl-recepciónak e vitatható következtetéseivel szembeállítja Petrovics Elek adekvát Rippl-képét, és megjegyzi azt is, hogy „éveken át készültem egy Rippl-Rónairól szóló könyv megírására”, tehát őneki ezért is lényegbevágó kérdés a jelentős alkotó ambivalens értékelése. A Gerevichet és egyes

akart kezdeni. Alig bírtuk visszatartani.” - jegyezte föl Bernáth Aurél, ld.: Bernáth 1967. i. m. 54.

³³ Kádár Béla önéletrajz-vallomása. Sajtó alá rend., bev.: Sümegi György. *Művészet*, 18, 1987, 11/12. 56-61.

³⁴ Vilt Tibor vallomása. *Művészet*, 29, 1988, 10. 58-61.; Basch Andor festőművész önéletrajza, 1941. május. 4/6. - 7. lap (Magántulajdon).

³⁵ Oltványi-Ártinger Imre: A mai lengyel festészet. *Magyar Művészet*, 14. 1938. 104. - újra közölve: Oltványi 1991. i. m. 71-74. - az idézet: 72

³⁶ Oltványi Imre: Iványi Grünwald Béla. *Jelenkor*, 2, 1940, 20. (október 15.) 12. - újra közölve: Oltványi 1991. i. m. 90-91. - az idézet: 91.

³⁷ Oltványi Imre: Művészetpolitika és művészettörténet. Rippl-Rónai. *Jelenkor*, 5, 1943, 5. (március 1.) 9-10. - újra közölve: Oltványi 1991. i. m. 110-113. - az idézet: 110.

³⁸ Vitéz Nagy Zoltán: *Új magyar művészet*. Budapest, 1941. 84-85.

tanítványait bíráló írás – korábban sem fordult elő hasonló – megjelenése (1943. március 1.) után, március 17-én Gerevich fölhívta Oltványit,³⁹ és magyarázkodott.⁴⁰ Hivatkozott arra, hogy „annak idején mindent megtettem a Magyar Művészet megmaradásának érdekében”, s valójában följánlotta Oltványinak az általa jegyzett *Szépművészet* szerkesztését. Ám ezzel még nem ért véget a vita, mert a nagytekinélyű Szekfű Gyula védelmébe vette Gerevichet. Ő Oltványi Gerevich-jellemzését „minotaurusz-rajz”-nak minősíti, s kiemeli, „Hogy ma még vannak igazi művészek és azok háborítlanul dolgozhatnak, ez elsősorban az ő [értsd Gerevich] érdeme, mert ő harcolt minden megkötő törekvéssel, ő állott útjába a művészeti téren megkísérelt uniformizálásnak és diktatórikus törekvéseknek.” Elismeri azonban, hogy Gerevich „nem a párizsi vagy francia művészetet tartja károsnak utánzás esetén, hanem az ú.n. École de Paris irányát.”⁴¹

Oltványi már korábban, 1939 márciusában finom és burkolt célzást tesz a római iskolára: „mostanában, az olasz iskolák homályos és hangos stíluskeresésének idejében”.⁴² A *francia művészet vonzásában* című cikkében⁴³ Oltványi a francia művészet dicséretét zengi, s ellentétként említi: „Hosszú évek óta nyakig ülünk a 'propagandában'. [...] A politikai propaganda tartalmatlan jelszavai úgy zümmögnek körülöttünk, mint a mérges darazsak. Már azt sem hallod, ha a romboló zsvajban a szellem, a művészet nemesen félénk hangja elbűvölő dallamba kezd. Hiába szavának varázsa, a 'világnézeti' propaganda üstdobjainak robajával nem tudja fölvenni a versenyt”. Alig leplezett, már szinte nyílt németellenességét fogalmazta meg így. Ennek egyéni motivációjához hozzá kell számítani a *Magyar Művészet* folyóiratnak a szélsőjobboldali körök általi ellehetetlenítését, a támadásai végeredményét, a folyóirat megszűnését.

Oltványi a *Magyar Művészetet* Majovszky Páltól felelős szerkesztőként az 1935. évi 3. számtól vette át (amikor Majovszky betegsége elhatalmasodott), s az 1938. évi

³⁹ Oltványi gyorsírással – nem titkosírással, ahogy elterjedt a szóbeszédben – jegyezte föl a telefonbeszélgetésüket. Közli: Fülep Lajos levelezés IV. 1939–1944. Sajtó alá rend. F. Csanak Dóra. Budapest, 1998. 396–397.

⁴⁰ A Gerevich–Oltványi telefonbeszélgetésről az utóbbi által készített följegyzést Elek Artúr megkapta s leveleiben részletesen beszámolt az ügyről Fülep Lajosnak 1943. április 17-én. Ld.: *uo.*, 371.

⁴¹ Szekfű Gyula: Kéretlen válasz hívatlan szerzőtől. *Jelenkor*, 5, 1943, 7. (április 1.) 5. Elek Artúr szerint „Szekfű Gyula védelmére kel Gerevich[-nek és meglehetősen gorombán támadja Oltványi]-t”. Fülep Lajos szerint „remek az Oltványi–Gerevich dialógus. [...] Derék ember Oltványi”. Fülep Lajos levelezés IV. 1998. i. m. 371, 395–397, 400. Gogolák Lajos évekkel később megidézte Gerevich Centrál kávéházi asztalát: „csakis a római iskoláról lehetett dicsérőleg beszélni, de Rippl-Rónairól szigorú ítélet hirdette két feketekávé között, hogy nem tudott rajzolni, és felületes és korszerűtlen párisi”. Gogolák Lajos: Egy másik kávéházi asztal. *Politika*, 1947. július 26. (17. sz.) 9. – újra közölve: *Enigma*, 16. 2009. No 59. 156–159. – az idézet: 157.

⁴² Oltványi–Ártinger, Emeric: Mattyasovszky-Zsolnay (1885–1935). *Nouvelle Revue de Hongrie*, 31, 1939, 3. 248–250. – újra közölve: Oltványi 1991. 84–86. – az idézet: 86.

⁴³ Oltványi Imre: A francia művészet varázsában. *Jelenkor*, 2, 1940, 3. (február 1.) 7. – újra közölve: Oltványi 1991. 88–90. – az idézet: 88.

POLITIKA • 1947. AUGUSZTUS 23.

KIK VAGYUNK?...

írta: GÖGÖLAK LAJOS

A Politikát most heti színházban élők lehet meg, amely elmondja a Független Kisebbségi Párt ügyvezetői határozatainak ideológiai programját, kimondja azt a felismerését, melyre ez a csoport a magyar politika változtatásán kíváncsi. De a politika egyáltalán emberek dolga is. Nézzük csak végre, kik képviselik ezt a politikát. Először a férfiak, akik elhagynak kékűt kezdettől fogva azt a gondolatot, mely a magyar politikai cselekvés mögött áll. Ennek alapján talán elmondhatjuk, hogy az a politika, amely a magyar politikai cselekvés mögött áll, az a politika, amely a magyar politikai cselekvés mögött áll.

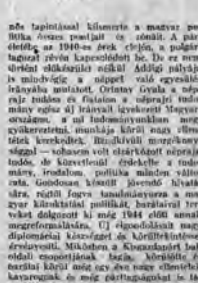

Oltványi Imre

A Független Kisebbségi Párt hablatyosnak vagy leginkább szűknek látszik, hiszen annak az ideológiai programjának, ami a magyar politikai cselekvés mögött áll, az a politika, amely a magyar politikai cselekvés mögött áll. De az a politika, amely a magyar politikai cselekvés mögött áll, az a politika, amely a magyar politikai cselekvés mögött áll.

Itt kezdte szereplését a párt életében Oltványi Gyula

adhatok, — igen, azelőtt szerkesztő volt, a legutóbbi magyar szerkesztő egyike. A Magyarországi Kisebbségi Pártot a magyarországi kisebbségi politika képviselői képezték, akik a magyar politikai cselekvés mögött állnak.

nézve tapintással kimondta a magyar politika sorsát, mely az a politika, amely a magyar politikai cselekvés mögött áll.

Kisvárosi Imre

Műveltyi Zsolt

adhatok, — igen, azelőtt szerkesztő volt, a legutóbbi magyar szerkesztő egyike. A Magyarországi Kisebbségi Pártot a magyarországi kisebbségi politika képviselői képezték, akik a magyar politikai cselekvés mögött állnak.

adhatok, — igen, azelőtt szerkesztő volt, a legutóbbi magyar szerkesztő egyike. A Magyarországi Kisebbségi Pártot a magyarországi kisebbségi politika képviselői képezték, akik a magyar politikai cselekvés mögött állnak.

adhatok, — igen, azelőtt szerkesztő volt, a legutóbbi magyar szerkesztő egyike. A Magyarországi Kisebbségi Pártot a magyarországi kisebbségi politika képviselői képezték, akik a magyar politikai cselekvés mögött állnak.

adhatok, — igen, azelőtt szerkesztő volt, a legutóbbi magyar szerkesztő egyike. A Magyarországi Kisebbségi Pártot a magyarországi kisebbségi politika képviselői képezték, akik a magyar politikai cselekvés mögött állnak.

párba, ahol hamar kiűnt nem kétszáz, hanem száz és száz ember. A magyarországi kisebbségi politika képviselői képezték, akik a magyar politikai cselekvés mögött állnak.

Mit keres most Anglia?

adhatok, — igen, azelőtt szerkesztő volt, a legutóbbi magyar szerkesztő egyike. A Magyarországi Kisebbségi Pártot a magyarországi kisebbségi politika képviselői képezték, akik a magyar politikai cselekvés mögött állnak.

adhatok, — igen, azelőtt szerkesztő volt, a legutóbbi magyar szerkesztő egyike. A Magyarországi Kisebbségi Pártot a magyarországi kisebbségi politika képviselői képezték, akik a magyar politikai cselekvés mögött állnak.

adhatok, — igen, azelőtt szerkesztő volt, a legutóbbi magyar szerkesztő egyike. A Magyarországi Kisebbségi Pártot a magyarországi kisebbségi politika képviselői képezték, akik a magyar politikai cselekvés mögött állnak.

12. számig végezte. A lap főmunkatársa – a kolofonban jegyezve – dr. Lázár Béla, segédszerkesztő dr. Péter András (az 1935. 2. számig). Az 1936. 1/2. számtól a szakmai tájékozódást segítő hazai és nemzetközi hírek, információk közreadására *Művészeti hírek* rovatot létesített. A lap iránya, szerzői gárdája alapvetően nem változott. A leggyakoribb szerzők: Kállai Ernő, Lázár Béla, Rózsa Miklós, Ybl Ervin, Elek Artúr, Herman Lipót, Farkas Zoltán, Hoffmann Edith, Lyka Károly, Kampis Antal, Rózsaffy Dezső stb., de közöl – többek között – Gerevich Tibor, Gombosi György és Pogány Kálmán írást is. Sem az erősödő német befolyásnak, sem a római iskolának nem adott teret, ezeknek nem szolgáltatta ki a lapot a szerkesztő. Valószínűleg ezért jobboldalról, sőt, szélsőjobbról érték támadások a lapot, ráadásul olyan elsőprő erővel, hogy a sorsát is megpecsételték. A szélsőjobboldali *Magyarság* frontális, Oltványi és a *Magyar Művészet* elleni támadása⁴⁴ az *Ars Hungarica* sorozatot sem kímélte. Legfőbb vádjuk a felelős szerkesztő, Oltványi ellen az, hogy „a lapot teljes mértékben átjártatta a szabadkőműves, zsidó, kommunista és nemzetközi zsidó szellemiség mákonyától megfertőzött keresztény művészek számára.”⁴⁵

Oltványi művészeti írói, kritikusi tevékenységét a *Magyar Nemzet*ben folytatta. Ezzel az aktuális kiállítások és a képzőművészeti könyvek ismertetésével a művészeti élet sűrűjébe érkezett. Korábban kialakult és megszilárdult érvrendszere, a művészetről vallott felfogása, értékítélete olvasmányos, napi újságkritikákban jelent meg. Eszményeit nem adta föl, alapvonásaiban nem módosult a művészethez való viszonya. A német befolyás erősödésével párhuzamosan azonban bizonyos pontokon keményebb és harcosabb lett. Erőteljesebben kiállt a saját igaza, a cikkeiben megfogalmazott elvei mellett. Nyelvi kifejezőkészsége is árnyaltabb, olykor erősebb, expresszívabb lett. Gunyoros-lehengerlő, megsemmisítő címkézésére példa lehet vitéz Nagy Zoltán és Balás-Piri László minősítése, „kígyóhajlékonyságú perc-emberkék”-nek nevezve őket.⁴⁶ Oltványi fölkészültségének s ízlésének a határait jelzi, hogy pl. Vajda Lajos jelentékenységet, életműve művészi fontosságát nem tudta fölismerni és olvasói elé tárni. Liberális, polgári szemléletű művészettöfölgóságába, polgári esztéticizmusába⁴⁷ Vajda műve már nem fért bele.⁴⁸

⁴⁴ Abban az időszakban nem egyedül a *Magyar Művészet* kiadásának beszüntetése. A *Korunk Szava* lapengedélye szerinti kiadója, gróf Széchenyi György halála után a kiadói jog átvételét kérelmező Katona Jenő beadványát elutasították, így a lap megszűnt. Ld.: Miért nem kapott engedélyt a *Korunk Szava*? *Új Magyarság*, 1939. január 20. (16. sz.) 8. „A *Korunk Szavát* nem tiltották be egyenesen, [...] hanem suba alatt végezték ki”. Ld.: A *Korunk Szava* „halálára”. *Az Ország Útja*, 3, 1939, 1. 56–58.

⁴⁵ (Vigil): A *Magyar Művészet*-folyóirat és a lapengedélyezés. *Magyarság*, 1939. január 11. (5309. sz.) 2.

⁴⁶ Oltványi Imre: Könyvek művészekről és művészetről I. Rippl-Rónai József. *Magyar Nemzet*, 1943. június 24. (141. sz.) 9. – újra közölve: Oltványi 1991. i. m. 115–118. – az idézet: 115–116.

⁴⁷ Vö.: *Kortársak szemével*. Szerk. Perneczky Géza. Budapest, 1967. 44. és *Magyar Művészet 1919–1945*. 1985. i. m. 164.

⁴⁸ Az Oltványit jól ismerő Farkas Zoltán azt is följegyezte, hogy „tudomásul vette ugyan a mai absztrakt irányok létezését, de gyönyörködni semmiképpen sem tudott bennük. Eltévélvedésnek érezte.” Farkas Zoltán: In memoriam Oltványi Imre 1893–1963. *Művészet*, 4, 1963, 6. 32.

Oltványi műgyűjtői, múzeumszervezői munkája visszavezet az 1920-as 1930-as évekre, amikor a tisztviselői munkájával párhuzamosan írt, és fejlesztette a gyűjteményét. A Petrovics Elek ösztönözte kortársi magyar műgyűjtés „az ő sugalló ösztönzésére lendült fel újra. Céltudatos, de mindig tapintatos propagandája nélkül aligha keletkezhettek volna olyan magángyűjtemények, amelyek hovatovább az élő művészet legnagyobb értékeit halmozták fel, mint pl. dr. Cseh-Szombathy László, Fruchter Lajos, Márton Ödön, Radnai Béla és Szilágyi Sándor gyűjteménye.”⁴⁹ Oltványi ugyan nem írta le, szerényen elhallgatta, de a felsorolásba magát is beleérthette, ráadásul motorként, másokra is ható gyűjtőként. Bernáth Aurél szerint hatással

5. Oltványi Imre, 1950-es évek eleje.

© Magántulajdon.

volt gazdasági vezetők neobarokk és 18. századi hollandus népeletképek uralta fogadószobáinak a kortárs művészet felé való igazodásában, mert „Voltak olyan bankemberek is, akik a magyar művészet gyűjtését kissé nemzeti kötelességüknek is tartották.”⁵⁰ Fruchter Lajos jegyezte föl, hogy az Oltványi-gyűjtemény milyen meghatározó inspirációt, gyűjtői példát jelentett a számára. „Meglátogattam Oltványiékat. Lakásuk nagyon szép volt, de ennél jobban érdekelt, sőt egyenesen lebilincsel a benne lévő festmények soha nem látott újszerűsége. A falon olyan művészek alkotásai, akiknek a nevét ez ideig sohasem hallottam, vagy ha hallottam is, nem maradtak meg az emlékezetemben. Egry, Bernáth, Berény, Szőnyi, Szobotka, Derkovits. A gyűjtemény legjelentékenyebb részét Egry József gyönyörű képeinek sorozata alkotta. [...] ami valósággal lázba hozott, mégis a gazdagon képviselt Egry művészete volt. Hatása megrendített. Teljesen megfeledkeztem mindenről. Úgy el voltam merülve a képek nézésében, mintha más nem is lett volna a világon.”⁵¹ Oltványi gyűjteményének közvetlen hatása az említetteken kívül még a Köves Oszkár kollekciónál is föllelhető. Az Oltványi gyűjtemény arányai, az egyes festőktől, szobrászoktól bekerült művek természetszerűen voltak harmonikus viszonyban az írásai-ban képviselt művészeti nézeteivel, ízlésével. Kialakítása az 1920-as évektől számítható. A legkorábbi darabjai az 1910-es évek elejéről valók: Gulácsy Lajos egyik

⁴⁹ A hetvenéves Petrovics Elek. *Magyar Nemzet*, 1943. augusztus 10. (179. sz.) 9. – újra közölve: Oltványi 1991. 138–142. – az idézet: 141.

⁵⁰ Bernáth 1967. i. m. 55–56.

⁵¹ Fruchter Lajos: Művészek és műalkotások között. Sajtó alá rend. Bodnár Éva. *Művészettörténeti Tanulmányok. A Magyar Művészettörténeti Munkaközösség Évkönyve*, 1953. (1954) 640.

főműve (*Noconxypánban hull a hó*⁵²), Nemes Lampérth két rajza és Ferenczy Károly 1914-es *Önarcképe*. A többi mű, zömmel az 1930-as évtizedben keletkezett, a KUT, a Gresham-társaság képzőművészei és a Szinyei Merse Pál Társaság egyes tagjai törekvéseit, egykorú munkásságát reprezentálja.⁵³

Dinamikus egyénisége, páratlan szervezőkészsége kellett a bajai múzeum megalapításában való részvételéhez is. Kitűzött céljukat így határozta meg: „barátaim elgondolása szerint ez a képtár az életképes mai magyar művészet tükré kívánna lenni”. Saját, meghatározó szerepét alulértékeli a bajai polgármesternek írott levelében: „Az én tevékenységem mindössze arra szorítkozik, hogy a gyűjtőktől és a művészekről kiválasztom a képeket és szobrokat, s így szinte csak technikai szerepem van az egészben. Ez pedig Bajával szemben olyan kötelességem, amely szóra sem érdemes.” Ám ez mégis komoly szervezőtevékenység, amely gyakori kiállítás- és műteremlátogatások, műtárgyszállítások és a hivatalos szervezetekkel való egyeztetések körülmekintő munkáját követelte meg tőle.⁵⁴ Művészekkel, műgyűjtőkkel, hivatalos szervezetekkel való kapcsolatait fölhasználva kért alkotásokat, amelyeket a sajátjából valókkal együtt adott Bajára.⁵⁵ Nem Oltványi magángyűjteményének az átadásáról van szó⁵⁶ tehát, hanem az általa és Baján Miskolczy Ferenc festőművész által egybegyűjtött⁵⁷ műegyüttes képezi Baja város Új magyar kép- és szoborgyűjteményét.⁵⁸ A bajai kollekció horizontja szélesebb ívű, mint Oltványi magángyűjteményé, a Gresham, a Szinyei Társaság,⁵⁹ a KUT, az École de Paris, a szolnoki és szentendrei művésztelep alkotói mellett még a római iskola

⁵² „Ártinger Imre úr tulajdona”-ként közli: *Magyar Művészet*, 9. 1933. 68.

⁵³ Az Oltványi-gyűjteményt a Művelődési Minisztérium Múzeumi Osztálya 1960-ban védetté nyilvánította (84561/1960. okt. 21.). A védett gyűjtemény: Sümegi 1994. i. m. 172–178.

⁵⁴ Borbíró Ferenc bajai polgármesternek 1936. szeptember 30-án írott, fentebb idézett levelében azt is rögzíti, hogy a „napokban ismét tájékoztattam dr. Gerevich Tibor egy. tanár öméltségát, a Múemlékek Országos Bizottságának elnökét, az Orsz. Művészeti és Irodalmi Tanács alelnökét. [...] Tegnap délután Csánky Dénes dr. öméltségával, a Szépművészeti Múzeum főigazgatójával tárgyaltam le a dolgot. [...] A Művészeti Tanács több tagjával is átbesszéltem a dolgot.” *A város keresi múltját. Borbíró [Vojnics] Ferenc, Baja város polgármestere. Emlékezések, dokumentumok.* Szerk. Merk Zsuzsa, Rapcsányi László. Baja, 2007. 25–27.

⁵⁵ A Türr István Múzeum földszinti kiállítóterme előterében 2000. október 9-én helyezték el Oltványi Imre portré-domborműves emléktábláját (Csíkszentmihályi Róbert műve), mely a múzeumalapításban végzett munkáját örökíti meg. Sümegi György: Oltványi Imre emléktáblája alá. *Új Művészet*, 12, 2001, 2. 44. Baján utcát is elneveztek róla.

⁵⁶ Sokáig tartotta magát az a hibás nézet, hogy a bajai múzeumot Oltványi magángyűjteményéből alapították. *Művészeti lexikon.* Főszerk. Zádor Anna, Genthon István. III. Budapest, 1967. 603.; Dévényi Iván: Emlékezés Oltványi Imréről. *Műgyűjtő*, 7, 1975, 1. 3., *Magyar művészet 1919–1945.* 1985. i. m. I.: 124.; hu.wikipedia.org/wiki/Oltványi_Imre, mult-kor.hu/cikk.php?id=19381

⁵⁷ Bajai festők is adtak és özv. Nagy Istvánné a férje harminckét munkáját.

⁵⁸ A Városi Képtárat a törvényhatóság 1936. október 7-i gyűlésének határozatával hozták létre.

⁵⁹ Oltványi 1936. január 21-től tagja a Szinyei Merse Pál Társaságnak.

szerepvállalása akadályozta művészeti írói, kritikusi tevékenységét 1944 márciusa után több mint fél évtizedig.⁶² Ez idő alatt fontos történelmi eseményeket rögzített számos kéziratában és naplójában.⁶³ A Független Kisgazdapárt aktív tényezője, majd a politikából kiszorulva múzeumi vezető (Magyar Nemzeti Múzeum, Szépművészeti Múzeum), innen nyugdíjazták. Ám ekkor sem hagyja abba a munkát: megírja politikusi pályája emlékezetes történéseit, 1956–1957-es naplója a forradalom és az első kádári év fontos kordokumentuma,⁶⁴ ezeken kívül zenei könyveket fordít.⁶⁵

Az 1950-es években, kényszernyugdíjazása éveiben keserű százjézzel búcsúztatta el a barátait, azokat, akik művészként s emberként egyaránt sokat jelentettek számára: Egry József, Szőnyi István, Kállai Ernő,⁶⁶ Pécsi József.⁶⁷ Ekkor már nem foglalkozott behatóan kortárs művészettel. Munkácsy életrajzi leveleit⁶⁸ és a Munkácsy-kiállítás oeuvre-katalógusát publikálta, s egy, a szokásosnál részletesebb recenziót Farkas Zoltán Paál László könyvéről. Oltványi Munkácsy publikációival⁶⁹ jutott legközelebb a művészettörténeti módszer szakszerű alkalmazásához, a hiteles művészet-történeti munkához.

⁶² A Magyar Képzőművészek Alkotásait Értékesítő Szövetkezet társelnöke volt, Fischer Józseffel együtt. *Tér és Forma*, 18. 1944/1945, 11. hátsó belső borító.

⁶³ Vacsorán Vorosilov marsallnál. *Oltványi Imre naplófeljegyzése 1945. szeptember 8-án*. Sajtó alá rend., bev. Sümei György. Magyar Nemzet, 1989. július 22. (170. sz.) 8. és 1989. július 24. (171. sz.) 6.; *Az 1945–47-es magyar demokrácia végnapjai*. Bev. Litván György. *Újhold-Évkönyv 1990/2*. Szerk. Lengyel Balázs. Budapest, 1990. 353–383.

⁶⁴ Napló 1956. szeptember 6. – november 7. és 1957. április 25. – augusztus 24. *Naplók, interjúk '56-ról*. Szerk. Sümei György. Budapest, 2006. 25–111.

⁶⁵ Arthur Honegger: *Zeneszerző vagyok*. Budapest, 1960. (2. kiad. 1961.); Szergej Prokofjev: *Önéletrajz és írások*. Budapest, 1962.; Georges Duhamel: *A vigasztaló zene*. Budapest, 1964.

⁶⁶ Oltványi Imre: Kállai Ernő. [1954. XII. 4.] Sajtó alá rend. és bev. Sümei György. *Új Művészet*, 1, 1990, 2. 65–66.

⁶⁷ Oltványi Imre: Pécsi József. *Fotóművészet*, 33, 1990, 1. 27. – A Naplóról és az akkor még kéziratban lévő Oltványi írásokról: Sümei György: Oltványi naplójáról. Uo., 53.

⁶⁸ Farkas Zoltán szerint eredetileg „a Munkácsy Mihályról tervbe vett életrajz, mellyel Oltványi Imrét, Végvári Lajost és engem akar a M. T. A. megbízni” – Végvári Lajos szerzőségére redukálódott. *Fülep Lajos levelezése VI. 1951–1960*. Sajtó alá rend. F. Csanak Dóra. Budapest, 2014. 137–139. – az idézet: 137. Oltványi Munkácsy-gyűjtése, cikkmásolatai, fényképek, levelezéséből Bernáth Aurél, Ferenczy Béni, Vilt Tibor stb. hozzá írottjai és Oltványi Egry Józsefnek, Fülep Lajosnak, Réti Istvánnak stb. írt levélmásolatai s egyéb dokumentumok: MI Adattár, ltsz.: MKCS-C-I-152. – *A Magyar Tudományos Akadémia Művészettörténeti Kutató Intézetének Adattára. A fondok jegyzéke és leírása*. Szerk. András Edit és Pataki Gábor. Budapest, [2000]. 87–88. Irodalmi levelezése Babbitól Szabó Lőrincig az MTA KIK Kézirattárában található.

⁶⁹ Oltványi tervei között „a nagy Munkácsy monográfiát emlitem, amelynek összegyűjtött minden kincsét, hatalmas tudományos eredményeit, pazarló göggel osztotta szét” – említette búcsúbeszédében Ortutay Gyula. *Oltványi Imre emlékkiállítás*. Szerk. Solymos Ede. Baja, 1963. 6.

OLTVÁNYI IMRE PÁLYAKÉPE

Oltványi Ártinger Imre (Bácsalmás, 1893. február 20. – Budapest, 1963. január 13.) politikus, művészeti író, műgyűjtő, szerkesztő, fordító. Édesapja községi írnok Katymáron, majd városi díjnok Baján, édesanyja Oltványi Erzsébet. Édesapja 1916-ban Baján meghalt, így nem tudott a gimnázium elvégzése után továbbtanulni. 1907-től 1910-ig a bajai Kollár Antal-féle könyvnyomdában és könyvkereskedésben inaskodott, majd segéd, ezután újságíró a *Bajai Hírlap*nál (1912–1914). Ugyanezen időszakban magánúton elvégezte a gimnáziumot és 1914-ben érettségizett. Az I. világháború kitörése után 1914. júliustól 1918. decemberig frontszolgálatot teljesített, s tartalékos zászlósként orosz hadifogságba esett. 1918–1919-ben Budapesten, a Pázmány Péter Tudományegyetemen jogot és bölcsészetet hallgatott, 1920-ban avatták jogi doktorrá, majd elvégezte a budapesti Keleti Kereskedelmi Akadémiát is (1920–1921). Az Országos Földműves Szövetség titkáráként (1920–1921. december) megszervezte az első országos parasztyűlést a Vérmezőn húszezernél több résztvevővel. A Magyar Jelzáloghitelbank Rt. titkára (1922–1923), vezértitkára (1923–1924), cégvezetője (1924–1925), igazgatója (1925–1937), ügyvezető igazgatója (1937–1945. január 29.). A politikai életbe Nagyatádi Szabó István kisgazdapártjának tagjaként kapcsolódott be (1920-tól 1923-ig). 1930-tól alapító tagja és egyik vezetője a Független Kisgazdapártnak. 1943-ban megalakította a párt polgári tagozatát. A *Politika* című hetilap (1947–1949) főszerkesztője. A két világháború közötti időben irodalmi és képzőművészeti írásokat közölt, először Ártinger Imre néven, majd 1940-től fölvette az édesanyja vezetéknevét. Addig Ártinger, majd Oltványi Imre néven (előfordult az Oltványi-Ártinger Imre változat is) jegyezte cikkeit. Ő írta az első könyvet *Egry Józsefről* (1932) és *Derkovits Gyuláról* (1934), szerkesztette az *Ars Hungarica* képzőművészeti könyvsorozatát, majd a *Magyar Művészet* című folyóiratot (1935–1938). A *Magyar Nemzet* képzőművészeti kritikusaként is tevékenykedett (1941–1944). Házasságából két gyermeke született: Ambrus (1932–1983) irodalomtörténész és Noémi (1936) gyógyszerész. A II. világháború után a Magyar Nemzeti Bank (MNB, 1945. január–augusztus és 1945. november – 1946. augusztus) és az Országos Gazdasági Tanács elnöke (1945. május – 1945. július), az Ideiglenes Nemzeti Kormány pénzügyminisztere (1945. július 21. – 1945. november 15.).⁷⁰ Az Ideiglenes Nemzetgyűlés tagja (1945. április–november), nemzetgyűlési képviselő (Nagy-Buda-

⁷⁰ Pénzügyminiszterként hozzá köthető az „év legnevezetesebb gyarapodása”. Hat kép „megvételükre mindössze egy heti opció állott rendelkezésre. Hogy a kivételes jelentőségű képek ma a múzeum [...] birtokába mentek át, azt egyes egyedül Oltványi Imre pénzügyminiszter úrnak köszönhetjük, kinek az ország legsúlyosabb pénzügyi krízisének idején volt szíve és bátorsága órákon belül a szükséges fedezetet, rendkívüli hitel formájában előteremteni, amivel bebizonyította, hogy nemcsak finom ízlésű műbarát, nemcsak nagyvonalú és gyorskezü barátja a múzeumnak, hanem kitűnő üzletember is, aki a romlandó pénzből örök értékeket tud teremteni”. A hat kép: három Adrien Isenbrandt, Greco *Apostolféje*, Renoir *Fiatal nő arcképe*, és Claude Monet *Etrata-i halászbárkákja*. Genthon István: A Szépművészeti Múzeum új szerzeményei. *Tér és Forma*, 18 1944/1945. 177–181.

pest, 1945–1947). Az FKgP fővárosi szervezetének elnöke (1945), a párt országos intézőbizottságának tagja (1945. augusztustól), újjászervezett polgári tagozatának elnöke (1947. júniustól). A Kisgazda Párton belüli, Ortutay-Oltványi-csoport (az ún. „O”-csoport) egyik névadója. A Magyar Köztársaság rendkívüli követe és meghatalmazott minisztere Bernben (1947. augusztus – 1948. augusztus). A Magyar Nemzeti Múzeum elnöke (1948. december – 1950. február), s nyugdíjazásáig a Szépművészeti Múzeum főigazgatója (1950. február 22. – 1952. július 15.). Felesége: Rózsa Lillian ((1903–1957). Kítüntetések: Magyar Köztársasági Érdemrend nagykeresztje, 1947; Magyar Népköztársasági Érdemrend I. osztálya, 1950.

BIBLIOGRÁFIA

Illés Eszter: *Oltványi Ártinger Imre (Bácsalmás 1893. II. 20. – Budapest 1963. I. 13.) politikus, művészeti író, gyűjtő, lapszerkesztő.*
https://bibliografia.szepmuveszeti.hu/2020_honlap_muveszettorteneszek/Oltvanyi_Artinger_Imre.pdf

OLTVÁNYI IMRE FONTOSABB ÍRÁSAI

Oltványi Imre összes 1931–1943 között megjelent, s a 20. századi művészettel foglalkozó írását – két könyvének szövegét is – tartalmazza: Oltványi Imre: *Művészeti krónika. Összegyűjtött képzőművészeti írások.* Sajtó alá rend., az utószót s jegyzeteket írta: Sümei György. Budapest, 1991. – továbbiak: Bartók Béla. *Jelenkor*, 5, 1943, 23. (december 1.) 9.; Oltványi Imre: Megvédjük a demokráciát! *Független Magyarország*, 1947. január 7. (1. sz.) 1–2.; Magyarország válaszüton. *Politika*, 1947. május 24. (8. sz.) 1–2.; Miért állunk a baloldalon? *Politika*, 1947. június 14. (11. sz.) 1.; Munkácsy Mihály életrajzi levelei. *Szabad Művészet*, 4, 1950, 12. 490–495.; *Munkácsy Mihály kiállítás.* Bev. Pogány Ö. Gábor. [Benne: Oltványi Imre: A festmények és rajzok jegyzéke, 11–52.] Kiállítási katalógus/Műcsarnok. Budapest, 1952.; Oltványi Imre: Pécsi József. Sajtó alá rend., bev. Sümei György. *Fotóművészet*, 33, 1990, 1. 27.; Oltványi Imre: Kállai Ernő. [1954. XII. 4.] Sajtó alá rend., bev. Sümei György. *Új Művészet*, 1, 1990, 2. 65–66.

MÉLTATÁSOK OLTVÁNYI IMRÉRŐL

Gách Marianne: Oltványi Imre pénzügyminiszter. „A demokratikus kormány mindent elkövet, hogy a magyar szellemi életet fölvirágoztassa!” *Színház*, 1, 1945, 2. (augusztus 22/28.) 3.; *Oltványi Imre emlékkiállítás.* Szerk. Solymos Ede. Baja, 1963. (benne: Ortutay Gyula: Oltványi Imre temetésén, 5–7. és Solymos Ede: Oltványi Imre 1893–1967. 9–11.); Farkas Zoltán: In memoriam Oltványi Imre 1893–1963. *Művészet*, 4, 1963, 6. 32.; Bernáth Aurél: *A múzsa udvarában.* Budapest, 1967. 53–58.; Dévényi Iván: Emlékezés Oltványi Imrére. *Műgyűjtő*, 7, 1975, 1. 1–4.; *Bajai Képtár I. Oltványi Imre gyűjtése.* Szerk. Solymos Ede. Baja, 1976.; Horváth György:

Oltványi Imre: Művészeti krónika. Bp., MTA Művészettörténeti Kutató Intézet, 1991. [rec.] *Új Művészet*, 3, 1992, 8. 82–84.; Sümegi György: Bankár műgyűjtő s műértő. Száz éve született Oltványi Imre. *Magyar Nemzet*, 1993. február 19. (42. sz.) 11.; Sümegi György: Bankár műgyűjtő s műértő. Száz éve született Oltványi Imre. *Magyar Nemzet*, 1993. február 13. (42. sz.) 11.; Sümegi György: Oltványi Imre mint gyűjteményalapító és műgyűjtő. *Tanulmányok Zádor Anna 90. születésnapjára. Ars Hungarica*, 22. 1994. 173–178.; Borbándi Gyula: Magyar politikai pályaképek 1938–1948. Budapest, 1997. 336–337.; Kovács Zita: Baja értéktőrző város I. Oltványi Imre szerepe az 1930–40-es évek magyarországi műgyűjtésében. *Magyar Művészeti Fórum*, 2, 1999, 1. 57–61., 2.: 26–30.; Sümegi György: Oltványi Imre emléktáblája alá. Elhangzott baján a Türr István Múzeumban, 2000. október 9-én. *Új Művészet*, 12, 2001, 2. 44. – Gulyás XIX.: 768. – MÉL II.: 317–318.; KMML II.: 965.; MMA 663. (Kovács Zita); ÚMÉL IV.: 1146–1147.; RÚL XV.: 330.